

TRPINČENJE OTROK V DRUŽINI IN IZVEN NJE

CHILD ABUSE IN THE FAMILY AND OUT OF IT

Jožica Pajk

UDK/UDC 616-001.3-053.2

DESKRIPTORJI: *trpinčen otrok sindrom*

Izvleček – Prispevek obravnava pojav trpinčenja otrok v družini in izven nje. Predstavljene so različne oblike trpinčenja otrok s kratkim opisom.

Izpostavljeno je vprašanje, kaj pravzaprav pripelje do slabega ravnanja z otroki, kakšna je družinska dinamika, kje so vzroki za takšno ravnanje staršev. V sklepu avtorica poudarja, da je skoraj nemogoče pomagati trpinčenim otrokom brez posredovanja mehanizmov oblasti.

Uvod

Spolnost, odnos do telesa, neozdravljiva bolezen, smrt, vse to so teme, o katerih je danes že mogoče govoriti drugače, kot na začetku odstiranja varovalnih zaves. In kljub temu, da se je moral celoten proces odvijati zelo počasi, prek vrste odporov in zavor, je jasno, da so že vidni pozitivni učinki. Drugi tabuji pa šele počasi prihajajo iz teme. Postopoma dobivajo vse jasnejšo podobo, do njih še s težavo razvijamo vsakdo svoj osebni odnos, javnost svoja stališča, družba pa svoje korektivne mehanizme.

Danes je tema trpinčenja otrok močno prisotna v različnih področjih družbene zavesti. O njej veliko pišeta dnevni in strokovni tisk. Ob tem se pojavlja vprašanje, ali je slabo ravnanje z otroki danes pogostejše kot pred stotimi ali več leti? Najverjetneje ne. Odgovor prihaja iz prikazov številnih avtorjev, ki preučujejo ravnanja z otroki v preteklih obdobjih. Današnja pozornost izhaja predvsem iz drugačnih meril glede kakovosti življenja, do katere imajo otroci pravico in je zapisana tudi v mednarodni Konvenciji o otrokovih pravicah.

Posledica večje občutljivosti za ravnanje z otroki, boljše informiranosti javnosti o pojavnih oblikah, znakih in posledicah trpinčenja otroka, ozaveščenost o tem, da je državljanska dolžnost posameznikov, dolžnost institucij in dolžnost države, da zaščitijo ogroženega otroka, je tudi porast v zaznavanju pojava in v prizadevanjih, s katerimi poskušamo zaščititi otroke pred slabim ravnanjem, trpinčenjem in zlorabo.

DESCRIPTORS: *battered child syndrome*

Abstract – The article deals with child abuse in the family and out of it. Different forms of child abuse with short descriptions are presneted.

The question what leads to child abuse, what are the characteristics of family dynamics, and where are the causes for such maltreatment on the part of the parents, is exposed. In the conclusion, the author stresses the fact that it is almost impossible to help the victims of such an abuse without intervention on the part of the authorities.

Trpinčenje otrok

Trpinčenje otrok je večplasten pojav, v okviru katerega je mogoče govoriti o različnih vidikih, in sicer o medicinskem, socialnem, psihološkem in pravnem. Avtorji, ki poročajo o pojavi, se strinjajo, da je trpinčenje otrok v različnih oblikah staro toliko kot človeštvo samo (Tomori, 1994).

Zakaj slabo ravnanje z otroki

Zakaj nekateri starši tako grdo in kruto ravnaajo s svojimi otroki? Na voljo je vrsta delnih razlag. Vendar se danes uveljavljajo celostni razlagalni modeli, ki povezujejo različne dejavnike in procese. Upoštevajo značilnosti posamičnih družinskih članov, celotnega družinskega sistema in odnosov znotraj njega, življenjske okoliščine družine in širšega okolja, v katerem živi.

Nekaj delnih razlag:

- Biološka (človeku lastna biološka agresivnost; nevrofiziološko pogojena slabša obvladljivost agresivnih vzgibov in besa, značilna za nekatere ljudi – psihopatske osebnosti so nagnjene k nasilju; drugi biološki vzroki).
- Socialno-psihološka (nasilje je proizvod socialnega učenja; če je nasilno vedenje del družinske kulture ali družbene skupine ali širše družbe, je več verjetnosti, da bodo nasilni tudi v odnosih do drugih).

- Interpersonalna (nasilje je posledica neugodnih interakcij med ljudmi, slabih izkušenj z drugimi).
- Sociološka (revščina, prenaseljenost, nezaposlenost, številni socialno pogojeni stres, organizirano nasilje in vojna dogajanja povečujejo stopnjo nasilja v družbi in ekonomsko izkoriščanje otrok).
- Viktimološka: opozarja na to, da imajo mnogi trpinčeni otroci značilnosti, ki prispevajo k temu, da jih odrasli trpinčijo; take značilnosti so nemirnost, vedenjska težavnost, mentalna prizadetost (Mikuš-Kos, 1997).
Avtorji veliko pišejo o prenosu nasilja z generacije na generacijo. Nasilje se lahko prenaša znotraj družine po različnih poteh.
- Psihodinamski mehanizmi: otrokove slabe izkušnje oblikujejo maščevalen odnos do sveta, zmanjšajo njegovo sposobnost empatije in ko sam postane roditelj, je neobčutljiv in neodziven za čustvene potrebe lastnih otrok.
- Učenje po modelu: trpinčen otrok prevzame družinske vzorce nasilnega reševanja konfliktov in norm dovoljenega vedenja.
- Med otroki, ki so bili pogosto tepeni, jih je več z možganskimi poškodbami, kar lahko zmanjšuje sposobnost obvladovanja nestrpnosti in agresivnosti.
- V novejšem času poudarjajo možne genetske vplive na nekatere psihosocialne motnje, ki so povezane z nasilnim vedenjem.
- In končno, iz generacije v generacijo se v številnih družinah prenašata tudi beda in nesreča, ki skupaj s številnimi stresi obremenjujeta družino, zmanjšujeta starševske sposobnosti obvladovanja življenjskih težav in prispevata k motnjam v odnosih in k družinskemu nasilju.

Vendar večina trpinčenih in spolno zlorabljenih otrok ne bo enako ravnala s svojimi otroki. Posploševanje trditve, da nasilje poraja nasilje, izhaja iz ustanov, kjer so bili obravnavani trpinčeni otroci in ugotovili so, da so bili v številnih primerih trpinčeni tudi njihovi starši.

Številni starši, ki so sami doživljali veliko hudega, svojih otrok ne mučijo, ti seveda ne prihajajo v ustanove in ne iščejo pomoči različnih služb, zato se zanje ne ve (Mikuš-Kos, 1997).

Kdaj določeno vedenje velja za trpinčenje otrok

Četudi se na prvi pogled zdi povsem jasno, kaj je trpinčenje otrok, se ob srečanjih s konkretnimi primeri, pa tudi v strokovnih razmišljanjih, pogosto srečujemo z vrsto vprašanj o tem, kdaj poimenovati določeno vedenje kot trpinčenje otrok. Avtorica Mikuš-Kos (1997) razmišlja:

Vzroki in motivi. Običajno mislimo, da je motiv trpinčenja otrok povzročanje bolečine, strahu, žalosti pri otroku. Vendar obstaja cel niz vzrokov za ravnanje, zaradi katerega otrok trpi, pri starših, vzgojite-

ljih, učiteljih in drugih odraslih osebah, in se razteza od sadizma do »najboljših namenov«. Vzrok bolečega kaznovanja je lahko dober namen staršev »če ne gre zlepa, bom pa zgrda izgnal hudiča iz njega, ga bom že vzgojil v poštenega človeka, čeprav mi je hudo, ko ga tepem«. Včasih so različni boleči posegi na otrokovem telesu del kulturno sprejetih obredov, na primer obrezovanje spolovil deklic.

Naslednje vprašanje je *intenziteta otrokovega trpljenja* in intenziteta dejanja ter meje. Ali je tu pa tam kakšna klofuta že slabo ravnanje z otroki? Kdaj je dolžnost državljanov ali strokovnjakov poseči v družinska dogajanja, da bi zavarovali otroka? Odgovori so odvisni tudi od prevladujočih pogledov na vzgojo otroka v različnih etničnih, kulturnih in socialnih skupinah.

Posledice takšnega ravnanja z otrokom so pogosto nesorazmerne z ravnanjem samim. Otroci so različno občutljivi, ranljivi ali odporni na slabo ravnanje. Pri enem je lahko že graja staršev sprožila okoliščina za samomorilni poskus, drugi kljub večletnem trpljenju psihosocialno dobro delujejo (Mikuš-Kos, 1997). Ta vprašanja pa ne veljajo za hude oblike nasilja nad otroki, ki nas najbolj pretresejo in ki so s pravnega stališča nedvoumne (Mikuš-Kos, 1993).

Oblike trpinčenja otrok znotraj družine

Težko je opredeliti posamezne oblike nasilja, ne da bi vključili še vse ostale. Avtorji navajajo medsebojno povezanost in odvisnost oblik nasilja. Dosedanji vzgojni sistemi tako v družini kot v šoli so dovoljevali določeno stopnjo nasilnosti, tako fizično kot psihično kaznovanje. Prav zaradi tega je razmejitev med dovoljenim in nedovoljenim zelo težka.

Splošna opredelitev pojava trpinčenja otrok je v različnih nacionalnih, socialno-ekonomskih, družbenih in kulturnih okoljih različna (Mikuš-Kos, 1993; Tomori, 1995).

Telesno trpinčeni otrok je ogrožen tudi v okviru *družinske dinamike* kot črna ovca.

Razvezane družine, dopolnjene družine in družine z enim samim roditeljem so pogostejše zastopane med tistimi, v katerih slabo ravnajo z otroki. V številnih raziskavah so ugotovili, da je v družinah, kjer trpinčijo otroke, visoka stopnja nasilnosti, kaznovanosti, odklanjanja ali sovražnosti. Med starši, ki trpinčijo svoje otroke, je razmeroma veliko zelo mladih staršev, ki nimajo niti dovolj znanja o otrokovih potrebah in značilnostih otrokovega odzivanja in vedenja niti dovolj potrpljenja za vzgojo otrok.

Krizna situacija družine, stresi socialne, stanovanjske, bolezenske narave, nezaželena nosečnost, konflikti v družini, vse to lahko sproži trpinčenje otroka. Med družinami, ki trpinčijo otroke, so v večjem številu zastopane socialno prikrajšane družine. Na te družine delujejo večkratni stres. Vendar mnogi avtorji opozarjajo na to, da v revnih družinah prej zaznamo

trpinčenje otrok, ker so te bolj v ospredju pozornosti strokovnih služb. Pri dobro stoječih družinah strokovne službe bolj poredkoma posumijo na slabo ravnanje, veliko slabega ostaja prikritega.

Velika večina družin, ki živi v hudi prikrajšanosti, ne trpinči svojih otrok. Otroci so prikrajšani zaradi stvarnih življenjskih okoliščin, in ne zaradi ravnanja staršev (Mikuš-Kos, 1997).

Telesno trpinčenje

Telesno trpinčenje se lahko nedvomno označi v naslednjih primerih, trdi avtorica Mikuš-Kos (1997):

- posledice kaznovanja so natrganine, zlomi, zvini sklepov ali znatnejše modrice;
- kaznovanje vključuje udarce s trdim ali ostrim predmetom, kot je palica, pas s sponko;
- odrasla oseba ob kaznovanju očitno povsem izgubi samokontrolo, na primer meče otroka ob zid ali ga porine po stopnicah navzdol;
- nasilje vključuje neobičajne oblike telesnih poškodb, kot so opekline ali oparine, ali pa otroka zvežejo in mu potiskajo glavo v vodo.

Do telesnega kaznovanja pride, ker odrasli povsem izgubi samokontrolo ali pa otroku povzroča trpljenje zavestno in nalašč. V obdobju 1988–1994 je v Sloveniji zaradi namernih poškodb po tretji osebi umrlo 33 otrok in mladostnikov (1,2 % umrlih otrok), 1106 jih je bilo hospitaliziranih, v osnovnem zdravstvenem varstvu pa je bilo pregledanih 177 predšolskih otrok in 2728 šolskih otrok in mladine. Najpogostejši zunanji vzrok smrtnih namernih poškodb po tretji osebi je bilo zadavljenje (9 od 33), napad z ostrim predmetom (6 od 33) in napad z neoznačenim strelnim orožjem (3 od 33).

Po naravi poškodbe so prevladovala poškodba notranjih organov (21 %) in zlomi kosti glave (15,2 %). Rezultati analize kažejo, da so posledice nasilja nad otroki v opazovanem obdobju v porastu (Rok-Simon, Obersnel-Kveder, Toplak-Ostan, 1997).

Psihološko trpinčenje

Sleherna oblika trpinčenja otrok, ne glede na to, ali gre za telesno trpinčenje, zanemarjanje ali spolno zlorabo spremlja tudi psihično trpljenje otroka. Psihološko trpinčenje otrok je pogost razširjen vzrok trpljenja otrok, ki škoduje otrokovemu razvoju. Posledice takih dejanj se takoj ali pozneje pokažejo na področju vedenjskega, kognitivnega, čustvenega ali telesnega funkcioniranja otroka.

Glede na dejstva, da večina držav nima pravno opredeljenega psihološkega trpinčenja, da se pravne in socialne službe le redko ukvarjajo s pojavnimi oblikami psihološkega nasilja in da je le to prisotno v vseh drugih oblikah trpinčenja otrok, lahko domnevamo, da je

pogostnost pojava velika (Stuart, 1990; Pavlović, 1994).

Spolni napad na otroka

Z izrazom spolna zloraba otrok na splošno označujemo udeležbo nepreskrbljenih otrok in mladoletnikov v spolnih aktivnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša ali večja od njih, pri katerih je otrok ali mladoletnik zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje spolnih potreb ali želja osebe, ki je starejša od njega, in pri katerih sam nima možnosti, da bi izbral, ali bo privolil v spolno aktivnost ali ne, zaradi neenakih moči v odnosu med njim in drugo osebo (Bašič, 1997).

Pogostnost

Žrtve spolnega nasilja so otroci vseh starosti in obeh spolov. Ocenjujejo, da je 85 % žrtev deklic, najpogostejši storilci dejanja so moškega spola. Pri deklicah je večja verjetnost, da postanejo žrtve spolnega nasilja znotraj družine, pri dečkih pa zunaj družine (Bašič, 1990).

Spolni napad nad otrokom se lahko prične pri katerikoli starosti in vključuje vse otroke, od nekaj tednov starih dojenčkov do mladoletnikov. V raziskavah so navedeni različni podatki o rizični starosti, pri kateri naj bi bil otrok izpostavljen spolnemu napadu. Po statističnih podatkih je otrok najbolj izpostavljen v starosti od 4 do 13 let. Dejanja spolnega napada se večkrat ponavljajo in lahko trajajo tudi po več let. V približno 70 % primerih storilec zlorablja otroka več kot eno leto (Tutty, 1994; Bouwkamp, 1993).

V letih od 1978 do 1994 je bilo v Sloveniji raziskanih 1463 kaznivih dejanj spolnega napada na osebe, mlajše od 14 let, teh dejanj pa je bilo osumljenih 1461 osumljencev. Od tega je bilo 98,76 % moških in 1,16 % žensk. Podrobnejša starostna struktura osumljenцев spolnega napada kaže naslednjo razporeditev osumljencev: od 18. do 25. leta starosti 25,26 %, od 26. do 40. leta starosti 34,2 % in od 40. do 77. leta starosti 21,30 % osumljencev. V 5,6 % so osumljenci pri storitvi dejanja uporabljali silo, torej v skoraj 90 % raziskanih primerih storilci izkoriščajo zaupanje žrtve, izvajajo psihični pritisk na žrtve, sklepajo poznanstva, iščejo pretveze in dajejo žrtvam darila, denar.

Osumljenci so v času kaznivega dejanja v 70,06 % primerih živeli v kraju storitve dejanja.

Največje število odkritih osumljencev spolnih napadov je bilo v času storitve kaznivega dejanja samskih, in sicer 59,72 %, med te sodijo tudi osumljenci, ki so v času dejanja živeli v izvenzakonski skupnosti. Poročenih je bilo 26,19 % osumljencev, razvezanih pa 8,12 %.

Velik odstotek osumljencev, to je 74,12 %, pred storitvijo kaznivega dejanja ni bilo nikoli obravnavanih zaradi kaznivih dejanj.

Več kot polovica, to je 58,30 % spolnih napadov, je bilo storjenih v stanovanjskih prostorih, 41,69 % pa izven stanovanjskih objektov oziroma v drugih objektih (Bašič, 1997).

Posledice spolnih zlorab

Znaki spolne zlorabe so v nasprotju z znaki telesnega nasilja največkrat neopazni, saj v mnogih primerih izginejo v nekaj dneh ali pa ne pustijo vidnih znamenj na telesu (Ribičič, Gorišek, Končnik, 1997), kar pa ne velja za psihične posledice.

Psihične posledice:

- Strah, da bi bila (bil) sama v temi, da bi sama (sam) spala v sobi; pojav nočnih mor (še zlasti preganjanja, grožnje, ugrabitve).
- Pretirana občutljivost na goitanje in dušenje; gnus do vode na obrazu, dušenje med kopanjem ali plavanjem.
- Gastrointestinalne težave, ginekološke motnje, glavoboli, artritis ali bolečine v sklepih.
- Motnje v prehranjevanju, zloraba mamil ali alkohola; druge vrste odvisnosti.
- Samomorilne misli, samomorilni poskusi, obsesije.
- Depresija (včasih pripelje do popolne pasivnosti), jok, ki je navidez brez razloga.
- Težave z zaupanjem: otrok ne more nikomur verjeti; po drugi strani pa popolno zaupanje, nekritično zaupanje.
- Občutek krivde in sramu; šibko samospoštovanje, občutek ničvrednosti, pretirano cenjenje čisto majhnih uslug.
- Samoobtoževanje; odsotnost občutka lastne moči ali svojih pravic, nezmožnost postaviti mejo ali reči »ne«; nagnjenost k odnosom z veliko starejšimi osebami.
- Občutek, da hranijo strašno skrivnost; potreba, da bi jo vendarle razkrili, in strah, da bi prišla na dan; skrivnostno obnašanje, skrivanje vsega pred vsemi, tudi tistega, kar ne sodi v ožje področje zasebnega; občutek zaznamovanosti.
- Težave s spolnostjo: mnenje, da je spolnost umazana, odpor do dotikov, še zlasti pri ginekološkem pregledu; težave z usklajevanjem spolnosti in emocionalnosti; brezosebni spolni odnosi z neznanci in hkrati nezmožnost spolnih odnosov s tistimi, s katerimi dejansko občutijo bližino (nasprotje med spolnostjo in ljubeznijo); ukvarjanje s prostitucijo; jok po orgazmu.
- Želja po spremembi imena, simbolična ločitev od nasilneža.

Odkritje nekaterih postavk s seznama poznejših posledic spolnega napada je dober kazalec, da je do zlorabe nekoč prišlo. Seznam posledic spolne zlorabe ni in nikoli ne bo končan. Bolj ko raste zavest o problemu, bolj se dopolnjuje (Mršević, 1997).

Zanemarjanje otroka

Zanemarjanje in opustitev dejanja ali vedenja, s katerim odgovorni odrasli zadostijo otrokovim telesnim, čustvenim, intelektualnim in drugim potrebam, ki varujejo otroka in mu omogočajo ustrezen razvoj. Zanemarjanje je lahko:

- Fizične narave: neustrezno prehranjevanje, odsotnost skrbi za otrokovo varnost, neustrezna skrb za otrokovo zdravje in neiskanje zdravniške pomoči, tudi kadar je ogroženo otrokovo zdravje, razvoj in življenje.
- Čustvene narave; otrok je hudo prikrajšan za pozitivne čustvene odnose v družini, ki mu omogočajo zdrav razvoj.
- Izobraževalne narave; odrasli onemogočajo otroku, da se izobražuje, obiskuje šolo (Mikuš-Kos, 1997).

Münchausnov sindrom

Z izrazom Münchausnov sindrom poimenujemo stanje, ko se ljudje pretvarjajo, da so bolni ali sami povzročijo bolezen, na prvi pogled zgolj zato, da prevzamejo vlogo bolnika in se s tem izpostavijo bolečim in včasih škodljivim medicinskim posegom.

Izraz Münchausnov sindrom po namestniku (dalje MSPN) so prvič uporabili v zvezi s trpinčenjem otrok, da bi označili otroke, ki so jim simptome bolezni povzročili starši in o poteku bolezni navajali napačne podatke, ter starše, ki so z lažnimi navedbami povzročili svojim otrokom številne, škodljive bolnišnične posege (Donald, Jureidini, 1997).

Zloraba in nasilje nad invalidnimi otroki

Pri otrocih z invalidnostjo ne gre zgolj za fizično, psihično ali spolno zlorabo, temveč tudi za preveliko zaščiteno, zapiranje v sobo, pomanjkanje nadzora oziroma skrbi, nepravilno ali nezadostno dajanje zdravil.

Velja poudariti in tudi raziskave so pokazale, da je verjetnost zlorabe med invalidnimi otroki, tukaj je mišljena čustvena in fizična zloraba, 1,7 krat večja kot med neinvalidnimi. Iz tega pa sledi, da je prav tako večja verjetnost, da bodo telesno zanemarjeni ali spolno zlorabljeni (Seršen, 1997).

To, kar spravlja invalidne otroke v večje tveganje, je dejstvo, da imajo ponavadi večje število negovalcev, spremljevalcev, veliko jih opravlja tudi intimno nego.

Finkelhor je leta 1988 ugotovil, da se zloraba otrok, tukaj ni mišljena le zloraba invalidnih otrok, najpogosteje zgodi v kopalnici. Otroci so slečeni in kažejo genitalije iz utemeljenih razlogov. Storiteli lahko dosežejo tudi kooperacijo z žrtvijo, saj izrabljajo otrokove nejasne predstave o tem, kaj je primerna in kaj je neprimerna aktivnost v kopalnici. V njegovi študiji

je bilo 63 % otrok zlorabljenih v kopalnici in 22 % v spalnici (Seršen, 1997).

Trpinčenje otrok izven družine

Nasilje vrstnikov

Otroka lahko trpinčijo tudi drugi otroci ali mladostniki. Razsežnost nasilja med vrstniki je vedno večja in bolj problematična v šolah. O nasilju med vrstniki govorimo, če je otrok žrtev ponavljajočega se dalj časa trajajočega slabega ravnanja s strani drugih otrok. Ti mu namenoma povzročajo ali poskušajo povzročiti čustveno, socialno ali telesno prizadetost, poškodbo ali neugodje. Običajno se poimenuje takšno dejanje z besedami agresivnost, nasilno vedenje, zahrbtnost, klevetanje, podlo ravnanje (Mikuš-Kos, 1997; Jarc, 1995).

Med vrstniško nasilje se uvrščajo naslednja dejanja:

- otroka mučijo, zaničujejo ali žalijo,
- sovrstniku ali mlajšemu stalno grozijo, ga preganjajo in izsiljujejo,
- otroka silijo v dejavnosti proti njegovi volji,
- otroka vrstniki nasilno zavračajo, ignorirajo ali izolirajo,
- otrok je vedno izpostavljen ponižujočim, negativnim izkušnjam.

Nasilje, ki ga otrok sprejema prek medijev

Vpliv medijev na posameznika in različne skupine populacije je v zadnjem času vse močnejši. Sporočila medijev niso le vedno bolj dostopna, tudi mnogo bolj dejavno kot kdajkoli prej vstopajo v človekov notranji intimni svet. V njem odkrivajo druge vire oblikovanja vrednot. Daljša se čas, ki ga mnogo ljudi preživi ob medijih. Za vplive medijev so najbolj sprejemljivi tisti, ki so psihosocialno najmanj zreli, najbolj odzivni in najmanj kritični.

Nasilja je v medijih vedno več, vedno bolj se stopnjuje, kot da ni meja za krutost, strah in bolečino. Vpliv medijskega nasilja je ogrožujoč za otroke, ki jim s strani odraslih manjka jasnih usmeritev, vrednostnega sistema in spodbud k samostojnosti (Tomori, 1995).

Varovalni dejavniki

Kaj pomaga mnogim otrokom, da kljub slabemu ravnanju odraslih ostajajo v psihosocialnem smislu zdravi? Ob tem vprašanju se pojavi pojem varovalnih dejavnikov. To so vplivi, dogajanja, ki preprečujejo pričakovane trajne in hudo neugodne posledice slabih, tudi skrajno slabih, izkušenj v otroštvu. Varovalni dejavniki delujejo kot protiutež ogrožujočim vplivom. To so lahko dejavniki v samem otroku ali de-

javniki v njegovem življenjskem okolju. Varovalni dejavniki so lahko otrokov temperament, socialna spretnost, sposobnost, da poišče pomoč v svojem okolju, in še vrsta drugih lastnosti, ki so osnova za dobro obvladovanje življenjskih težav in udarcev. Dejavniki, ki so vezani na okolje, so ugoden čustveni odnos z vsaj eno osebo v družini ali zunaj družine, ki je otroku blizu, in čustvena podpora v ožjem okolju, šolska uspešnost, dobro počutje v šoli (Mikuš-Kos, 1997).

Sklep

Mnogi otroci, ki so bili deležni slabega ravnanja, ne kažejo dolgotrajne prizadetosti v svojem psihičnem razvoju in socialnem delovanju. To seveda ne pomeni, da ob slabem ravnanju ne trpijo, da to ne ostane v njihovem spominu in ne sooblikuje njihove podobe sveta in ne vpliva na njihovo ravnanje v odrasli dobi.

Grobo zanemarjanje, surovo ravnanje z otrokom in spolna zloraba so kazniva dejanja, zločin pa terja kazen, že zavoljo pravičnosti. Pri tem je zaradi splošne prevencije prisotno tudi zastraševanje potencialnih storilcev. Otroku, ki je bil zlorabljen, mora doživeti bolečino travme, kar pa je mogoče le ob zanesljivi odrasli osebi, ki ji da čustveno oporo in sprejema resnico. Če je vir travme prav tista oseba, ki naj bi tako oporo nudila, prebolevanje le-te v družini ni mogoče. Zato pogosto ni mogoče pomagati brez posredovanja državnih mehanizmov. Samo država namreč razpolaga z nekaterimi pooblastili in potrebno močjo, da lahko legitimno in odločilno poseže v zadevni položaj, pa naj gre za odstranitev storilca, odvzem otroka, organizacijo in financiranje socialne in terapevtske pomoči.

V zadnjih desetletjih, odkar zanikanje zlorabe v naši kulturi ni več tako močno, se vedno večje število žrtev odloča, da svojo zgodbo pove tudi javno. Na ta način zloraba postaja resnica neke kulture in prispeva h kultiviranju nenasilja. Mnogo odraslih žrtev nasilja si najde pomoč v skupinah za samopomoč.

Literatura

1. Bašič K. Nasilje v družini in trpinčeni otroci. Varnost 1990; 2: 183–195.
2. Bašič K. Spolni napad na otroka. V: Razširjen zbornik trpinčen otrok. Ljubljana, 1997.
3. Bouwkamp R. Obravnava spolnega nasilja nad otroki. V: Zbornik prispevkov o delovanju strokovnih služb pri preprečevanju zlorab otrok. Ljubljana: Firis Logatec, 1993: 39–60.
4. Donald T, Jureidini J. Münchausnov sindrom po namestniku V: Jama, Ljubljana, 1997; 4: 30–35.
5. Jarc D. Trpinčen otrok. Diplomsko naloga. Ljubljana: Pedagoška fakulteta 1995.
6. Mikuš-Kos A. Psihološke determinante dogajanj, ki sopogojujejo trpinčenje otrok. V: Zbornik prispevkov o delovanju strokovnih služb pri preprečevanju zlorab otrok. Ljubljana: Firis Logatec, 1993: 19–38.
7. Mikuš-Kos A. Psihosocialni vidiki trpinčenja otrok. V: Razširjen zbornik Trpinčen otrok. Ljubljana: 1997; 52–88.

8. Mršević Z. Posledice spolne zlorabe otrok incestnega tipa. *Socialno delo* 1997; 1: 23–33.
9. Pavlovič Z. Mednarodna empirična študija o subjektivnem doživljanju otrokovih pravic. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 1994; 4: 326–336.
10. Ribičič V, Gorišek M, Končnik-Goršič N. Razvijanje modela pomoči spolno zlorabljenim otrokom in njihovim družinam. V: *Psihiatrija v spreminjanju*. Ljubljana: Studio Print, 1997: 75–77.
11. Rok-Simon M, Obersnel-Kveder D, Toplak-Ostan M. V zdravstvu zabeleženo nasilje nad otroki. V: *Slabo ravnanje z otroki v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 1997: 115–128.
12. Seršen A. Preprosto bil sem tam na voljo ranljiv. *PET* 1997; 40: 37–41.
13. Stuart N. Psihološko trpinčenje: Poudarek na preprečevanju. V: *Psihološke pravice otrok*. Ljubljana, Društvo psihologov Slovenije 1990: 99–118.
14. Tomori M. Knjiga o družini. EWO, Ljubljana 1994.
15. Tomori M. Mladostnik – priča, žrtev in izvajalec nasilja. V: *Priročnik seminarja namesto koga roža cveti*. Ljubljana: Kočevski tisk, 1995: 75–104.
16. Tutty L. Developmental issues in young childrens learning of sexual abuse. *Child abuse and neglect* 1994; 2: 179–191.